

Verkiezingsprogramma

Provinciale Staten 2019-2023

Waardevol Gelderland

ChristenUnie

+ Geef geloof een stem

Verkiezingsprogramma ChristenUnie Gelderland

Provinciale Staten 2019-2023

Najaar 2018

ChristenUnie Gelderland

www.Gelderland.ChristenUnie.nl

christenunie@ps.gelderland.nl

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
1.1 Onze missie	3
1.2 Onze kernwaarden.....	3
1.3 Taakopvatting.....	4
1.4 De toekomst van Gelderland	4
1.5 2015-2019 in vogelvlucht.....	5
ChristenUnie Gelderland heeft bijgedragen aan.....	5
Mens en Samenleving	6
2.1 Leefbaarheid.....	6
2.2 Cultuur	7
2.3 Zorg en Welzijn.....	8
2.4 Sport.....	8
Energie en klimaat.....	10
3.1 Verminderen uitstoot van broeikasgassen	11
3.2 Opwekking duurzame energie	12
3.3 Aanpassing aan veranderend klimaat	14
Ruimte en water	15
4.1 Ruimtelijk Beleid	15
4.2 Water.....	16
Natuur en landbouw	18
5.1 Toekomstbestendige kringlooplandbouw	18
5.2 Robuuste natuur	20
5.3 Stad-landrelaties	21
5.4 Faunabeheer en jacht.....	22
Economie en mobiliteit	24
6.1 Economie	24
6.2 Mobiliteit	25
Bestuur en middelen / geld	28
7.1 Verschillende overheidslagen, één missie.....	28
7.2 Takenpakket provincie.....	28
7.3 Bestuursstijl	29
7.4 Financiëns.....	29
Terugkijken.....	31
8.1 Wat deed ChristenUnie Gelderland in de afgelopen jaren.....	31

Hoofdstuk 1

Inleiding

Verkiezingen gaan over mensen. Over u en over mij, in dit geval als inwoners van Gelderland. Over onze ouders, onze kinderen, onze buren, de leerkraacht op de school, onze werkgever en onze werknemers.

Verkiezingen van de Provinciale Staten gaan over de leefomgeving van mensen. Over mobiliteit, duurzaamheid, wonen, recreëren, landschap, groen en water, en ook over cultuur, musea en kerken in Gelderland. Over hoe we daarmee omgaan, op een verantwoorde, toekomstbestendige en duurzame manier.

Dit document bevat het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie voor de provincie Gelderland voor de jaren 2019-2023. Het programma bouwt voort op waar de ChristenUnie aan heeft gewerkt in de afgelopen periode en het komt voort uit gesprekken met de achterban in de Gelders gemeenten, met maatschappelijke instellingen, met het bedrijfsleven en met organisaties die actief zijn in de diverse beleidsvelden van de provincie.

1.1 Onze missie

De ChristenUnie is een politieke partij die zich baseert op de Bijbel en werkt aan een Gelderse samenleving met zorg voor elkaar, aan een wereld die eerlijk is en leefbaar blijft, ook voor onze kinderen. De ChristenUnie vindt iedereen van evenveel waarde. We zetten ons in voor een samenleving waarin mensen oog hebben voor elkaar. We komen op voor hen die niet voor zichzelf op kunnen komen en zorgen goed voor de natuur. Op deze manier geven we invulling aan ons geloof en zetten we ons in voor Gelderland.

1.2 Onze kernwaarden

Wij geloven dat God mensen tot bloei laat komen in relaties, als mensen samenwerken en voor elkaar zorgen. Deze dienstbare samenleving vraagt een betrokken, maar ook bescheiden overheid. De ChristenUnie wil een overheid die erop gericht is dat mensen hun talenten kunnen ontwikkelen en in vrijheid verantwoordelijkheden kunnen nemen.

God maakt mensen verantwoordelijk door ze vrijheid te geven. De ChristenUnie ziet het als taak van de overheid om deze vrijheid te beschermen en te respecteren. Alle mensen hebben het recht om in vrijheid hun geloof en overtuiging te delen met elkaar, met hun kinderen en in de samenleving.

Alle leven is Gods waardevolle gift. Daarom zet de ChristenUnie zich in voor duurzame ontwikkeling van en een zorgvuldige omgang met heel Zijn schepping. En voor de waardigheid en de rechten van alle mensen: krachtig of kwetsbaar, geboren of ongeboren, nabij of veraf.

Onze missie en onze kernwaarden vormen het fundament voor alle keuzes die we maken. In dit verkiezingsprogramma beschrijven wij hoe we dit concreet willen maken, ook in de komende vier jaar.

1.3 Taakopvatting

De provincie heeft een aantal wettelijke taken die zich vooral richten op ruimte, economie die weer samen komen in het omgevingsbeleid. Ook cultuur hoort voor een deel tot de taken van de provincie, waar dit de lokale belangen overstijgt. Naast de wettelijke taken kan de provincie zelf bepalen welke taken zij wil aanpakken. De ChristenUnie vindt dat de provincie bijvoorbeeld op gebied van leefbaarheid in (kleine) kernen, dorpen en wijken ondersteuning moet bieden, ook al is het geen wettelijk verplichte taak.

De basisgedachte van de ChristenUnie is dat overheidstaken het beste zo dicht mogelijk bij de burger kunnen worden uitgevoerd. Besluiten moeten worden genomen op het niveau waar de effecten van die besluiten het meest merkbaar zijn.

Een uitgebreidere visie op onze taakopvatting en de bestuursstijl die wij willen hanteren, staat beschreven in hoofdstuk 7 Bestuur en middelen.

1.4 De toekomst van Gelderland

De ChristenUnie is trots op Gelderland! Trots op de prachtige natuur in onze provincie. Trots omdat er elke dag tienduizenden vrijwilligers klaarstaan om anderen te helpen. Trots op die duizenden ondernemers die onze economie en werkgelegenheid willen versterken. Maar de ChristenUnie ziet ook zorgen. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen, ongeacht achtergrond of handicap, volwaardig mee kan doen in onze maatschappij? Hoe zorgen we voor voldoende werkgelegenheid, ook voor de volgende generatie? Doen we wel genoeg om onze aarde te beschermen en in goede conditie door te geven aan de volgende generaties?

De ChristenUnie wil zich inzetten om Gelderland toekomstbestendig te maken: wij willen opkomen voor mensen die niet voor zichzelf op kunnen komen. Wij willen de mooie natuur in Gelderland beschermen en vrijwilligers een duwtje in de rug geven.

1.5 2015-2019 in vogelvlucht

ChristenUnie Gelderland heeft bijgedragen aan

- Aandacht voor een vitale en weerbare samenleving en bestrijden van ondermijnende criminaliteit in Gelderland
- Het handhaven van een programma (met middelen) voor leefbaarheid in kernen en wijken
- Meer inzet op realiseren van zonne-energie op grote bedrijfsdaken
- Een klimaatparagraaf geeft bij elk besluit van de Provinciale Staten aan wat de effecten zijn op het klimaat
- Gelderland heeft een Klimaatplan om klimaatneutraal te worden
- Er komt meer aandacht voor schoon vervoer per bus, over het spoor en over het water
- De provincie past de Gelderse Ladder voor Duurzaam Ruimtegebruik toe
- Het Impulsplan ruimtelijke transitie zoals de ChristenUnie dat heeft voorgesteld, is deel van het beleid geworden
- Meer focus op het hoofdfietsnet, met goede aansluitingen op het OV en meer aandacht voor snelfietsroutes
- De provincie zet in op wetenschappelijk onderzoek naar preventie, monitoring en bestrijding van bloedluis
- Meer steun voor familiebedrijven bij bedrijfsopvolging
- Extra boswachters en opsporingsambtenaren zorgen voor bescherming van de Gelderse natuur
- Uitbreiden van financiële rapportage met inzicht in de effecten van het beleid

Hoofdstuk 2

Mens en Samenleving

2.1 Leefbaarheid

Visie van de ChristenUnie

In heel Gelderland nemen allerlei inwoners initiatieven in hun leefomgeving. Dat varieert van met de hele wijk zonnepanelen leggen tot zorgen dat vluchtelingen opgenomen worden in de wijk, van buurtwinkels en buurtbussen om een dorp leefbaar te houden tot met elkaar de groenvoorziening van de gemeente overnemen en met het vrijkomend geld dingen voor de wijk organiseren. De ChristenUnie wil deze initiatieven ondersteunen. Een beetje geld of het leggen van de juiste contacten kan ervoor zorgen dat mensen enthousiast blijven en dat een initiatief kan starten.

De ChristenUnie zet zich in voor sterke en leefbare regio's. De ChristenUnie vindt het belangrijk dat bestaande sociale verbanden zoveel mogelijk in stand blijven. We willen bevorderen dat werkgelegenheid in de regio's behouden blijft, en niet alleen op bedrijventerreinen in de steden.

Vrijwilligers spelen een belangrijke rol in de leefbaarheid van onze provincie. Ze zetten zich belangeloos in voor onze samenleving en zijn een inspiratie en voorbeeld voor ons allemaal. De ChristenUnie wil dat het werk van vrijwilligers door de provincie wordt ondersteund.

De bestrijding van (drugs)criminaliteit is complex, en de problemen die het dumpen van drugsafval met zich meebrengen zijn groot. Dit probleem concentreerde zich lange tijd voornamelijk in het zuiden van Nederland, maar de drugsproblematiek is inmiddels ook in Gelderland een probleem. De ChristenUnie zet zich al jaren in om deze problematiek te bestrijden en zal dit ook in de komende jaren blijven doen.

Concrete punten

- ⊕ Leefbare krimpregio's. De provincie werkt aan structurele versterking van de regionale economie en bereikbare voorzieningen houden krimpregio's leefbaar. Ook is het belangrijk dat de infrastructuur op orde is, zoals openbaar vervoer en snel internet.
- ⊕ De provincie biedt mogelijkheden om het woningbestand aan te passen aan de vraag, vooral in het buitengebied – belangrijk voor de leefbaarheid en de krimp. Voorbeelden zijn mantelzorgwoningen of generatiewoningen.
- ⊕ De provincie helpt stoppende boeren om hun panden een goede bestemming te geven of terug te geven aan de natuur. Dit om verpaupering van vrijkomende Agrarische gebouwen en verrommeling van het buitengebied te vermijden.
- ⊕ De provincie ondersteunt buurthuizen en andere gemeenschapsvoorzieningen waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en elkaar helpen.
- ⊕ Meer toezicht is nodig in het buitengebied. De provincie kent terreinbeherende organisaties voor opengestelde gebieden een toezichtbijdrage toe. Dit extra geld mag niet ten koste gaan van de bijdrage voor beheer van de natuurgebieden.

- ⊕ De provincie neemt het initiatief om in een samenwerkingsverband met gemeenten, politie, belastingdienst de drugscriminaliteit integraal te bestrijden. In Brabant-Zeeland is de taskforce zware criminaliteit al enkele jaren succesvol in de bestrijding van de (drugs)criminaliteit.
- ⊕ Minstens 50% van het ingevorderde drugsgeld gaat terug naar de regio om in te zetten in de bestrijding van drugshandel en -afval. Dat zorgt voor een vliegwieleffect om de strijd tegen de drugscriminaliteit verder te verstevigen.
- ⊕ De kosten voor het opruimen van drugsafval op particuliere grond moeten voor 100% worden vergoed (was t/m 2017 50%) en de vergoeding van de schade moet binnen 3 maanden worden afgehandeld. De provinciale subsidieregeling wordt hiervoor gewijzigd.
- ⊕ De provincie bevordert op regionaal niveau de mogelijkheden voor respijtzorg voor mantelzorgers.

2.2 Cultuur

Visie van de ChristenUnie

Kunst en cultuur

Kunst en cultuur zijn waardevol en kunnen een mooie bijdrage leveren aan de waarde van het leven. Dit is vooral iets van onze inwoners. Voor de provincie ligt er een rol bij bijzondere vormen van kunst en cultuur op bovenlokale schaal. In het bijzonder is er bij de provincie aandacht voor de Gelderse historie van oorlog, bevrijding en vrijheid.

Monumenten

Bijzondere gebouwen, voorwerpen, tradities, foto's, films en verhalen tonen de geschiedenis van ons land, dit is ons historisch erfgoed. Erfgoed vertelt niet alleen de vaderlandse geschiedenis, maar ook de regionale en lokale geschiedenis. Ook onze recente geschiedenis verdient bescherming. Monumentale (kerk)gebouwen zijn cultuurhistorisch waardevol en zijn beeldbepalend in steden en dorpen.

Bibliotheken

De bibliotheek is al lang niet meer alleen maar de plek om boeken te lenen. Mensen kunnen er cursussen volgen, het is een ontmoetingsplek en de bibliotheken zijn zo een belangrijk onderdeel om een gemeente leefbaar te houden. In de eerste instantie zijn gemeenten en de bibliotheken zelf verantwoordelijk voor hun functie voor de samenleving. Dit geldt voor steden, maar zeker ook voor dorpen en kleine kernen. De provincie kan een rol nemen in het ondersteunen van initiatieven om de leefbaarheid in dorpen en kernen te ondersteunen.

Concrete punten

- ⊕ Digitalisering van ons erfgoed helpt om het voor iedereen toegankelijk te maken en te bewaren voor toekomstige generaties. De provincie kan hierbij ondersteuning bieden.
- ⊕ Onderhoud en herbestemming monumenten. Er moet geld beschikbaar zijn voor noodzakelijk onderhoud aan rijksmonumenten en om monumenten een nieuwe bestemming te geven.

- Daarbij is er bijzondere aandacht voor het duurzamer maken van monumenten en voor kerkelijk erfgoed.
- ⊕ Naoorlogse monumenten. Ook de jongste geschiedenis krijgt een plek in het erfgoedbeleid, bijvoorbeeld door het aanwijzen van naoorlogse monumenten.
  - ⊕ Bibliotheekvoorziening. De provincie ondersteunt plannen van de gemeente om in het kader van de leefbaarheid (openbare) bibliotheekvoorzieningen in dorpen en kernen bereikbaar en betaalbaar te houden.
  - ⊕ De provincie voorziet in een Gelders ambitieplan om een inhaalslag te maken in de restauratieopgave van Rijksmonumenten in Gelderland. Hiervoor is 100 miljoen euro nodig.

2.3 Zorg en Welzijn

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie vindt het belangrijk dat er aandacht is voor het publieke, voor het gezamenlijke, voor wat ons bindt. Wij willen vanuit de Bijbelse opdracht graag meewerken aan een samenleving waarin we 'zorgen voor elkaar'.

De verantwoordelijkheid van zorg en welzijn (het zorgen voor voorzieningen die inwoners helpen om op een prettige manier mee te kunnen doen in de samenleving), ligt primair bij de gemeentes. De rol van de provincie op dit gebied blijft samenbinden, adviseren en kennis delen.

We zijn gezegend met een land waar vrede heerst. Daarom vluchten jaarlijks duizenden mensen naar Nederland omdat ze in hun eigen land vervolgd worden vanwege hun afkomst, geloof, politieke overtuiging of geaardheid. Gemeenten zijn verplicht een bepaalde hoeveelheid vluchtelingen opvang te bieden. De provincie volgt of gemeenten aan deze verplichting voldoen en zet zich in om de samenwerking tussen gemeenten te bevorderen.

Concrete punten

- ⊕ De provincie kan een belangrijke rol spelen bij het stimuleren van regionale samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld om specialistische of identiteitsgebonden jeugdhulp te kunnen behouden.
- ⊕ De provincie ondersteunt vrijwilligersorganisaties en deskundigheidsbevordering van vrijwilligers. Projecten voor vrijwilligers kunnen aanspraak maken op een financiële bijdrage van de provincie.
- ⊕ Het is belangrijk dat gemeenten hun verantwoordelijkheid nemen en vluchtelingen goede en passende opvang krijgen. Waar noodzakelijk vervult de provincie een ondersteunende rol.

2.4 Sport

Visie van de ChristenUnie

Sport is een mooie manier om talenten te ontwikkelen en de volksgezondheid te bevorderen. Sport is een praktische manier om te leren respectvol met elkaar om te gaan en kan zo een sociale functie vervullen.

Sport is geen directe provinciale taak. Wel kan de provincie een stimulerende en ondersteunende rol op het terrein van de breedtesport en gehandicaptsport hebben. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het afstemmen van accommodaties (wat komt waar) en het stellen van prioriteiten bij het geven van subsidies voor sportactiviteiten.

Voor het ondersteunen van de profsport ziet de ChristenUnie geen bijdrage weggelegd voor de provinciale overheid. De ChristenUnie wil geen overheids geld inzetten bij het deelnemen (financieel of anders) aan grootschalige (internationale) sportevenementen die qua uitstraling het niveau van de provincie overstijgen.

Sportclubs hebben een voorbeeldfunctie in sport, bewegen en voeding. Maar ook in het duurzaam gebruik van accommodaties. Daarom wil de ChristenUnie graag sportclubs ondersteunen als ze zich sterk maken voor gezonde voeding in sportkantines, voor de inzet van vrijwilligers en ook bij het verduurzamen van hun accommodaties.

Concrete punten/bouwstenen

- ⊕ De provincie ondersteunt gemeenten met ontwikkelen van breedtesport met het oog op de sociale functie en de volksgezondheid.
- ⊕ De provincie ondersteunt sportclubs wanneer ze zich inzetten op gezonde voeding in sportkantines en in het verduurzamen van hun accommodaties.
- ⊕ De provincie stimuleert gemeenten om zich (gezamenlijk) actief in te zetten voor gehandicaptsport.

Hoofdstuk 3

Energie en klimaat

Visie van de ChristenUnie

Het provinciale energie- en klimaatbeleid van de ChristenUnie staat in het teken van de Bijbelse opdracht om te bouwen en te bewaren. Wij zijn geen verbruikers van de aarde, maar beheren deze met respect, zodat we haar op een goede manier door kunnen geven aan volgende generaties; met andere woorden: goed rentmeesterschap.

Rentmeesterschap is daarmee een kernwaarde van de ChristenUnie. Dit vraagt van ons dat we de aarde niet uitputten of overbelasten. We houden steeds voor ogen dat ontwikkelingen een duurzame bijdrage moeten leveren voor deze generatie en toekomstige generaties.

Veel Gelderlanders voelen zich verantwoordelijk om in hun situatie bij te dragen aan de energietransitie. Zij zetten allerlei initiatieven op, zoals elektrische deelauto's, wedstrijden met de straat om zo min mogelijk energie te verbruiken en met elkaar zonnepanelen op scholen leggen. Het vraagt soms veel tijd en doorzettingsvermogen van initiatiefnemers omdat ze vastlopen in bureaucratie. Deze drempels willen we graag zoveel mogelijk slechten.

De provincie kan op de volgende aspecten bijdragen aan een zorgvuldige omgang met de aarde:

1. Verminderen CO₂ uitstoot
2. Opwekking duurzame energie
3. Betere luchtkwaliteit (o.a. terugdringen van fijnstof)
4. Aanpassen aan veranderend klimaat

We worden steeds minder afhankelijk van gas en elektriciteit uit fossiele brandstoffen en maken meer en meer gebruik maken van groene, duurzame stroomvoorzieningen zoals wind- en zonne-energie. De inspanningen om te voldoen aan klimaatdoelstellingen hebben grote economische gevolgen. Er worden veel kosten gemaakt en het zorgt voor nieuwe werkgelegenheid. De provincie draagt er bij de uitwerking van het beleid zorg voor dat alle inwoners uit alle lagen van de bevolking kunnen profiteren van deze transitie. Het Gelderse Klimaatinitiatief, dat mede door de ChristenUnie is geïnitieerd, stelt dat de provincie Gelderland in 2050 100% klimaat- en energieneutraal moet zijn. Het tussendoel is 55% emissiereductie in 2030. De eigen organisatie van de provincie Gelderland is in 2030 klimaatneutraal.

In de komende jaren moet op opwekking van duurzame energie én op besparing van energieverbruik in de volle breedte worden ingezet. Het is de taak van de provincie om zelf het goede voorbeeld te geven en organisaties te ondersteunen die hierin een voortrekkersrol vervullen.

Concrete punten

- ⊕ De provincie pakt een centrale rol in het bevorderen van opwek van zonne-energie. Via het Gelders Energie Akkoord (GEA) werkt de provincie daarin met meer dan 200 partijen samen. De provincie zet er vol op in dat de ambities van het GEA worden behaald.
- ⊕ Waar mogelijk draagt de provincie in financiële zin bij om de onrendabele top van projecten te slechten, bijvoorbeeld in de vorm van duurzaamheidsleningen.
- ⊕ De provincie stimuleert en draagt bij aan astbestsanering in combinatie met installatie van zonnepanelen.
- ⊕ De provincie bevordert afvangen van fijnstof voor zoveel mogelijk aanplant van bomen en groen langs de Gelderse infrastructuur.

3.1 Verminderen uitstoot van broeikasgassen

De provincie zet vol in op **energiebesparing**. De hoeveelheid opgewekte duurzame energie is voorlopig immers beperkt en een aanzienlijk deel van de energieopwekking gaat gepaard met CO₂-uitstoot. De ChristenUnie heeft de ambitie dat in 2023 het finale energieverbruik in Gelderland met **10** procent is gedaald – alle energie die je niet verbruikt, hoef je niet op te wekken.

Concrete punten

- ⊕ Meer aandacht is nodig voor energiebesparing, zowel in bewustwording als in maatregelen. Hier is nog veel winst te behalen.
- ⊕ De provincie ontwikkelt een integrale aanpak van energiebesparing in de industrie door advisering en handhaving. Daarbij werkt zij samen met andere partijen (MJA3 en ETS-bedrijven) zodat de effectiviteit van de inzet vergroot wordt.
- ⊕ De provincie werkt in overleg met gemeenten aan instrumenten om het energiezuiniger maken van gebouwen/woningen te versnellen. Onderdelen daarvan zijn:
  - De provincie ijvert voor gebouwgebonden financiering voor energiebesparende verbeteringen.
  - De provincie zorgt dat er ook beleid wordt ontwikkeld waar huurders van profiteren.
  - Bij energiebesparende renovatie is het doel om zo snel mogelijk een energieneutraal gebouw te krijgen. Alle maatregelen moeten hierop gericht zijn. Tussenstappen mogen er niet voor zorgen dat het einddoel verder naar achter wordt geschoven.
  - De provincie stimuleert de opleiding van vakmensen (duurzame installateurs, bouwwerknemers met kennis van isolatie, technici) om de maatregelen uit te voeren.
  - De provincie voorkomt dat woningbouwverenigingen G-label woningen verkopen in plaats van renoveren, bijvoorbeeld door in de prestatieafspraken op te nemen dat alleen woningen met minimaal een A-label verkocht mogen worden.

- ⊕ De provincie zorgt ervoor dat haar fondsen voor energie en innovatie toegankelijk zijn (bijvoorbeeld door een lage rente te vragen of flexibel te zijn in de duur van de lening) zodat projecten gerealiseerd kunnen worden die niet met behulp van commerciële geldverstrekkers van de grond komen.
- ⊕ De provincie blijft via de Leefbaarheidsalliantie Gelderland burgerinitiatieven in energietransitie steunen.

De provincie werkt aan de **afbouw van het gebruik van fossiele brandstoffen**.

- ⊕ De provincie coördineert de ontwikkeling van regionale plannen voor andere energiebronnen voor de verwarming van gebouwen dan aardgas (warmtetransitie).
  - Regionale warmtenetten worden toekomstbestendig ontwikkeld: ze mogen uiteindelijk geen CO₂-uitstoot veroorzaken.
  - Nieuwbouw wordt niet meer aangesloten op aardgas, in de bestaande bouw wordt ingezet op een ambitieuze warmtetransitie.
  - Alternatief gebruik van het bestaande gasnetwerk wordt onderzocht.
- ⊕ De provincie stimuleert vervoer dat gebruik maakt van hernieuwbare brandstoffen.
  - De provincie draagt bij aan pilots en subsidies voor vrachtverkeer op alternatieve energiebronnen.
  - De provincie stimuleert de elektrificatie van de binnenvaart.
  - Walstroom¹ in binnenhavens wordt bevorderd.

De provincie integreert de effecten op uitstoot van broeikasgassen in haar beleid.

- ⊕ De provincie maakt in haar plannen inzichtelijk wat het verwachte effect is van de voorstellen op de uitstoot van broeikasgassen

De provincie **geeft zelf het goede voorbeeld** in het reduceren van de CO₂-uitstoot.

- ⊕ De provincie werkt met een concreet actieplan om de eigen gebouwen uiterlijk in 2030 klimaatneutraal te hebben, volgens de ambitie die in het Gelderse Klimaatinitiatief is verwoord.²
- ⊕ Er wordt een actieplan ontwikkeld om de hele provinciale organisatie klimaatneutraal te laten zijn in 2040.
- ⊕ Nieuwe provinciale infrastructuur wordt alleen nog klimaatneutraal aangelegd.
  - Bijvoorbeeld door geluidsmaatregelen en duurzame energieopwekking te combineren.

3.2 Opwekking duurzame energie

De provincie ontwikkelt **realistisch en gedetailleerde plannen om de opwek van duurzame energie** in de provincie in lijn te brengen met doel van het Parijs-akkoord om in

¹ Walstroom is een begrip waarmee wordt aangegeven dat een schip gebruikmaakt van een aansluiting op het elektriciteitsnet van de wal. Varende schepen gebruiken eigen generatoren om elektriciteit op te wekken, maar in de haven is het laten draaien van dieselmotoren onnodig milieubelastend.

² <https://gelderland.stateninformatie.nl/document/6042166/4/EEM%20-Debatverzoek%20VVD%2C%20CDA%2C%20D66%2C%20PvdA%2C%20SP%2C%20GL%2C%20CU%2C%2050PLUS%20Klimaatinitiatief%20%28PS2017-806%29>

2050 klimaatneutraal te zijn. De ChristenUnie heeft de ambitie dat de Gelderland in 2030 minimaal 33% van de benodigde energie zelf opwekt.

- ⊕ De provincie zet in op een brede mix van opwekmogelijkheden, van wind op land, geothermie (aardwarmte) en zonneparken op land en op zee.
- ⊕ Voedselproductie krijgt voorrang boven energieopwekking; om concurrentie tussen beide te voorkomen, ontwikkelt de provincie beleid waardoor zonnepanelen op gebouwen, industrie en 'wachtgebieden' of 'pauzelandschappen' voorrang hebben op landbouwgrond.
- ⊕ De provincie zorgt ervoor dat risico's en veiligheidsaspecten van duurzame energieopwekking (denk bijvoorbeeld aan de effecten van geothermie op de bodem en het grondwater) goed in kaart zijn gebracht en dat risico's binnen aanvaardbare grenzen blijven.
- ⊕ De provincie zet in op duurzame corridor langs Rijks- en provinciale wegen door zoveel mogelijk zonnepanelen op geluidschermen en benutting van geschikte locaties langs de wegen voor windmolens.
- ⊕ De provincie ondersteunt uitbreiding van warmtenetten in de regio.

De provincie neemt regie in de **ruimtelijke inpassing energieopwekking**

- ⊕ De provincie zorgt voor een goede ruimtelijke en landschappelijke inpassing van duurzame energieopwekking en stelt daarvoor kaders.
- ⊕ De provincie kan via subsidieregelingen initiatiefnemers stimuleren om een minder rendabele maar betere landschappelijke inpassing mogelijk te maken.
- ⊕ De provincie ontwikkelt in overleg met netwerkbeheerders een kanskaart voor duurzame energieopwekking, waarmee ze zowel initiatiefnemers als netwerkbeheerders richting geeft. Dubbelbestemmingen van gronden en eisen rondom tijdelijkheid van de installaties zijn mogelijkheden om het draagvlak te vergroten.

De provincie **communiceert dat de energietransitie noodzakelijk** is, veel ruimtelijke impact zal hebben en moeilijke keuzes vergt.

- ⊕ De provincie communiceert dat veranderingen in het landschap ten gevolge van de opwek van duurzame energie onvermijdelijk zijn.
- ⊕ De provincie ontwikkelt ook ruimtelijke beleid voor de opslag van energie.
- ⊕ De provincie zet vol in op energietransitie door te denken vanuit mogelijkheden, niet vanuit regels en beperkingen.
- ⊕ De provincie omarmt burgerparticipatie.

De provincie zet zich maximaal in om **lokaal draagvlak** te realiseren.

- ⊕ De provincie trekt omwonenden bij plannen voor windenergie en laat hen waar mogelijk meeprofiteren van de voordelen. Mede-eigenaarschap zorgt ervoor dat lusten en lasten eerlijker worden verdeeld.
- ⊕ De provincie stimuleert zo veel mogelijk dat gemeenten gezamenlijk plannen ontwikkelen voor regionale opgaven, maarborgt de realisatie van de doelstellingen.

- ⊕ De provincie stelt eisen aan de manier waarop initiatiefnemers samen met de omgeving zoeken naar de beste locatie, vorm en landschappelijke inpassing.
  - Niet grondposities, maar goede inpassing moet leidend zijn
  - Bewoners moeten inspraak kunnen hebben in de locatie
  - Initiatiefnemers wordt gevraagd meerdere alternatieven voor te stellen; via ‘plaatsingsopties’ kunnen ook grondeigenaren van afgevallen locaties delen in de opbrengst.
  - Initiatieven vanuit de lokale gemeenschap krijgen voorrang boven commercieel gedreven initiatieven.
- ⊕ De provincie kijkt samen met gemeenten naar financiële voordelen voor breed gedragen projecten (bijvoorbeeld korting op leges).
- ⊕ De provincie stimuleert professionalisering van lokale energiecoöperaties, bijvoorbeeld door het subsidiëren van gezamenlijke regionale of provinciale backoffices.
- ⊕ De energiecoöperaties zijn verenigd in de Vereniging van Energie Coöperaties in Gelderland (VECG). De provincie steunt de VECG de komende jaren om deze taak uit te kunnen voeren.

De provincie ondersteunt in **beleid en in praktische zin de ‘quick wins’**

- ⊕ De provincie ontwikkelt beleid om alle geschikte daken van bedrijfsgebouwen te voorzien van zonnepanelen.
- ⊕ De provincie ontwikkelt beleid om leegstaande industriegebieden en ‘pauzelandschappen’ te gebruiken voor de opwek van zonne-energie. Dit kan door voorwaarden te verbinden aan de aanleg van zonneparken waarbij de pauzelandschappen voor bijvoorbeeld 20 jaar in te zetten zijn als zonnepark.
- ⊕ De provincie stimuleert dat gronden zoals parkeerterreinen, waterzuiveringsinstallaties en ruimte langs infrastructuur zo veel mogelijk dubbel gebruikt worden voor de opwekking van zonne-energie. Voor Rijks- en provinciale wegen kan als voorwaarde worden gesteld dat geluidsschermen altijd ook functioneren als energieopwekking.
- ⊕ Het inkoopbeleid van de provincie richt zich op het stimuleren van circulair en CO₂-arm produceren.

3.3 Aanpassing aan veranderend klimaat

In de ruimtelijke ordening is het **versterken van de klimaatbestendigheid** een belangrijk principe.

- ⊕ De provincie zorgt ervoor dat gemeenten en waterschappen in kaart brengen wat de gevolgen van klimaatverandering zijn voor de gehele provincie.
- ⊕ De provincie borgt dat plannen worden ontwikkeld voor de bescherming van vitale infrastructuur.
- ⊕ De provincie stimuleert gebruik van oppervlaktewater in plaats van grondwatergebruik.
- ⊕ De provincie toetst te nemen maatregelen aan de klimaatopgave.
- ⊕ De provincie verbindt klimaatadaptatie aan andere opgaven en ontsluit kennis tussen gemeenten, waterschappen, (maatschappelijke) organisaties en burgers.

Ruimte en water

4.1 Ruimtelijk Beleid

Visie van de ChristenUnie

De provincie heeft een grote verantwoordelijkheid bij de planning en inrichting van de fysieke ruimte, onze leefomgeving. Alle keuzes die we maken bij de inrichting van onze ruimte hebben gevolgen voor de toekomst. Wij voelen een grote verantwoordelijkheid om onze ruimte zo in te richten dat we voor toekomstige generaties een goede leefomgeving achter laten. Wij noemen dit *Ruimtelijk Rentmeesterschap*.

In het ruimtelijk beleid van de provincie vinden wij drie zaken van groot belang: duurzaamheid, sociale kwaliteit en ruimtelijke kwaliteit. Dit betekent dat de ChristenUnie liever ziet dat gebouwen worden hergebruikt of een andere functie krijgen, dan dat er meer bij wordt gebouwd. Ook kiezen we voor zoveel mogelijk binnenstedelijk bouwen en zo min mogelijk in het groen. We zoeken bij bouwprojecten steeds naar een koppeling met energiebesparing en duurzame energieopwekking.

De inrichting van de openbare ruimte moet aansluiten bij het eigen karakter van landschappen, dorpen en steden. De omgevingsvisie biedt hiervoor het kader. Het is belangrijk dat de inwoners en/of omwonenden worden betrokken bij de te maken keuzes. Zo zorgen we voor lokaal draagvlak en kunnen inwoners, bedrijven en belangenorganisaties zelf een bijdrage leveren aan de plannen.

Concrete punten

- + Bij het maken van provinciaal beleid wordt de ladder voor duurzame verstedelijking³ als uitgangspunt genomen.
- + De provincie stimuleert gasloos en energieneutraal bouwen bij nieuwbouw van woningen en gebouwen. In de bestaande bouw zet de provincie in op grootschalige warmtetransitie.
- + De provincie zet zich in voor het beperken en terugdringen van het overschot aan bedrijfs- en kantoorruimte in regionale en gemeentelijke ruimtelijke plannen en stimuleert regionale afstemming in de kantoren- en bedrijfenterreinenmarkt.
- + De provincie neemt de regierol op bij het opstellen van de Omgevingsvisie waarin we plannen maken hoe we gebieden en regio's inrichten en welke plannen we voor welk gebied willen ontwikkelen en toestaan. Deze wordt samen met lokale overheden, inwoners, bedrijven en waterschappen ingevuld.
  - Bij ruimtelijke plannen hoort een plan voor de opwekking van duurzame energie, klimaatadaptatie en de zorg voor goed waterbeheer.

---

³ <https://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/ontwikkelingen/ladder-duurzame/>

- Hergebruik van bestaande gebouwen: zowel in steden en dorpen (lege kantoren, winkels, maatschappelijk vastgoed en bedrijfsgebouwen) als op het platteland (vrijkomende agrarische bebouwing door stoppende boeren) is veel leegstaand vastgoed. Veel van de nieuwe ruimtevraag kan door hergebruik, transformatie of sloop/nieuwbouw in bestaande panden worden gerealiseerd.
- + De provincie hanteert als standaard de koppeling van afspraken over wonen en bedrijven aan het duurzaamheidsbeleid: in afspraken met woningcorporaties, in afspraken met gemeenten over woningcontingen, in afspraken over bedrijfenterreinen. Circulair werken is het uitgangspunt.
- + De provincie stuurt op de vestigingslocatie van grote en transportintensieve bedrijven.
- + In de omgevingsvisies van provincie en gemeente worden de bestaande wandel- en fietsroutestructuren geïnventariseerd en opgenomen.

4.2 Water

Visie van de ChristenUnie

Water is van levensbelang voor mensen, dieren en planten. Een teveel of een tekort aan water vormt al gauw een bedreiging. De ChristenUnie wil dat Nederland een veilig land is en ondersteunt daarom voluit het werk in het deltaprogramma waarin de overheden samenwerken aan het vergroten van de veiligheid. Wij willen daarom dat in de ruimtelijke ordening rekening wordt gehouden met waterveiligheid.

Klimaatdeskundigen verwachten dat de zomers droger zullen worden. We moeten dus niet alleen zorgen voor goede dijken, maar ook naar maatregelen waarmee we droogte kunnen opvangen. Ook moet gedacht worden aan manieren om met waterbeheermaatregelen hittestress in steden en dorpen te verminderen. Samen met de waterschappen en gemeenten zoekt de provincie maatregelen om water langer vast te houden in het gebied, om zo verdroging van natuurgebieden en landbouwgronden te voorkomen.

Waterkwaliteit

Het creëren van schone en ecologisch gezonde watersystemen vereist veel aandacht van de provincie en waterschappen, door onder andere beperking van ongewenste uitstoot van milieouverontreinigende middelen en aanleg van natuurvriendelijke oevers.

De waterkwaliteit voldoet op veel plaatsen nog niet aan de eisen, hoewel het inzamelen en zuiveren van afvalwater al fors is verbeterd. De provincie moet de komende jaren verder werken aan de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). Bijzondere aandacht is daarbij nodig voor aanpak van mest en medicijnresten in oppervlaktewater en grondwater.

Waterschappen

Landbouw, natuur en bebouwing in een gebied stellen elk hun eigen eisen aan het optimale waterbeheer. De provincie stelt duidelijke regels en normen op om in tijden van droogte de waterschappen te laten zorgen voor voldoende aanvoer van zoet water. Hierbij moeten we

steeds de verbinding maken tussen verschillende belangen. De agrarische bedrijven moeten genoeg ruimte en mogelijkheden houden om hun bedrijf goed te kunnen laten draaien, maar daarnaast moeten ook de natuurbelangen worden gediend én de woonfunctie worden ondersteund.

Concrete punten

- ⊕ De provincie past concrete en gebiedsgerichte oplossingen toe om in lage gebieden veilig te kunnen wonen en werken, zoals bouwen op terpen, wegen op dijken en het opdelen van gebieden.
- ⊕ De provincie werkt aan realiseren van voldoende waterberging in samenspraak met betrokken bewoners en waterschappen.
- ⊕ Een volledige implementatie van de KRW (Europese Kaderrichtlijn Water). Eventuele achterstanden worden via een inhaalslag bijgetrokken tot het benodigde niveau en uiterlijk in 2027 moet aan de kwaliteitseisen van de Kaderrichtlijn Water worden voldaan.
- ⊕ Bij het opstellen van de omgevingsvisie besteedt de provincie aandacht aan goede opvang en beheer van water. Zo zorgt de provincie ervoor dat onze omgeving voorbereid is op de klimaatveranderingen (meer clusterbuien en langere intense droogte vergen hitte- en droogtestressbestendigheid).
- ⊕ De provincie werkt mee aan evenwichtig waterbeheer, waarbij per gebied gekeken wordt naar de belangen van de agrarische sector, natuurbelangen en wonen.
- ⊕ De provincie zorgt voor een heldere kaderstelling waarbinnen waterschappen hun taak kunnen uitvoeren.
- ⊕ De provincie benut ‘koppelkansen’, om bij projecten door waterschappen ook direct natuurdoelen en recreatievoorzieningen te realiseren.
- ⊕ De provincie biedt ruimte aan anti-verdrogingsprojecten: humus in toplaag, meer insecten, vocht vasthouden.

Hoofdstuk 5

Natuur en landbouw

5.1 Toekomstbestendige kringlooplandbouw

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie zet zich in om de landbouwsector te transformeren naar toekomstbestendige landbouw. Met andere woorden: kringlooplandbouw die bijdraagt aan een duurzame voedselvoorziening, die zorgdraagt voor het in stand houden en/of verbeteren van de biodiversiteit en het klimaat en tegelijkertijd economisch rendabel is. Een hoge biodiversiteit is van levensbelang voor de bestuiving van allerlei gewassen, voor een rijk bodemleven en een hoge bodemvruchtbaarheid. Toekomstbestendige landbouw gaat uit van ecologische, economische en sociale waarden.

Kringlooplandbouw

Om toekomstbestendig te zijn, moet een transitie plaats vinden waarin de landbouwsector klimaatneutraal en circulair wordt en, grondstoffen en producten worden hergebruikt en reststoffen, afval en milieuschade worden geminimaliseerd. Dit noemen we kringlooplandbouw.

De ChristenUnie wil de landbouw ondersteunen om zo samen met boeren de natuur te versterken. Vanuit deze gedachte is de ChristenUnie een groot voorstander van kringlooplandbouw:

- met een eerlijk verdienmodel voor de boer, zodat maatschappelijke baten vertaald worden in verdiensten voor de boer
- toekomstgericht, dus ook met perspectief voor jonge boeren
- beter begrip en verbinding tussen boeren en burgers
- stimuleren van producten uit eigen omgeving
- met functionele biodiversiteit
- bevorderen van (wilde) flora en fauna op boerenland, zoals boerenlandvogels, onder meer door natuur- en landschapsbeheer te vergoeden
- behoud van landschaps- en cultuurhistorische elementen
- verkleinen van de negatieve effecten van de landbouw op de natuur, onder meer door het stimuleren van de doorontwikkeling van niet-chemische gewasbescherming.

De transitie naar een circulaire, klimaatneutrale en kringlooplandbouw (al dan niet aangevuld met maatschappelijke diensten) die ook economisch rendabel is, is een proces van lange adem. Er bestaat geen blauwdruk voor de weg daarnaartoe. Maar nu al zijn er veel initiatieven en innovaties, die stappen in de goede richting vormen. De provincie kan die initiatieven en de partners die daaraan werken ondersteunen met geld en kennis.

Voedselverspilling voorkomen

Helaas gooien we nog steeds heel veel eten weg. Wij vinden het belangrijk dat voedselverspilling zo veel als mogelijk wordt tegengegaan. Overheid, producenten van voedsel en consumenten moeten samen optrekken in de strijd tegen voedselverspilling. Waar nodig moeten belemmeringen worden weggenomen en initiatieven worden beloond.

Concrete punten

- ⊕ De provincie biedt blijvend ruimte voor innovatie in de landbouw, vooral voor het sluiten van kringlopen en het tegengaan van bodemdaling.
- ⊕ Boeren krijgen een adequate vergoeding voor natuur- en landschapsbeheer en weidevogelbeheer, waarbij de administratieve lasten laag zijn.
- ⊕ De provincie beloont Groene en Blauwe diensten⁴ met landschapselementen en zorgt dat dit in de bedrijfsvoering wordt geïntegreerd.
- ⊕ De provincie bevordert biodiversiteit door experimenten te stimuleren met akkerranden en bermen boordevol akkerkruiden, strokenteelt, precisielandbouw en nieuwe technologie met robots. Gebruik alle innovaties om te komen tot kringlooplandbouw.
- ⊕ De provincie werkt aan een robuuste ecologische hoofdstructuur die wordt gekoppeld aan de bijbehorende landschappelijke hoofdstructuur, met name van en naar de Veluwe en langs de grote rivieren.
- ⊕ De provincie bevordert toekomstgericht landbouwonderwijs, dat niet achterloopt op de innovatieve ontwikkelingen. We moeten met onderwijsorganisaties de 'best practices' delen.
- ⊕ Werk en bedrijfslocaties moeten bereikbaar blijven voor (vaak zware) landbouwvoertuigen. Provinciale wegen en rondwegen moeten goed toegankelijk zijn voor doorgaand landbouwverkeer, om onnodige vervoersbewegingen en verkeer door dorpskernen zoveel mogelijk te voorkomen.
- ⊕ Onkosten van opruimen van drugsafval worden volledig vergoed.
- ⊕ Het ontwikkelen van een plan om leegstaande en leegkomende boerderijen te herbestemmen, waardoor de leefbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving gewaarborgd blijft. De provincie helpt agrariërs om verkrotte gebouwen in het buitengebied op te ruimen bij bedrijfsbeëindiging.
- ⊕ De provincie werkt aan een integrale aanpak van de stikstofproblematiek. Maatregelen die ingezet worden, moeten gaan leiden tot een vermindering van de neerslag van schadelijke stoffen (zoals stikstof). De plannen voor effectgerichte maatregelen moeten worden afgerekend en uitgevoerd. Monitoring van de daadwerkelijke neerslag van schadelijke stoffen en eventuele bijstelling van de plannen is essentieel.
- ⊕ De provincie draagt bij aan klimaatadaptatie in de landbouw. In de landbouw en het loonwerk zijn maatregelen en investeringen nodig om de landbouw klimaatadaptief te maken. Gelderland zet hierop in via de POP-gelden.

---

⁴ Dit zijn maatschappelijke diensten die grondeigenaren leveren aan de maatschappij. Denk aan het aanleggen, beheren en onderhouden van landschapselementen op hun gronden, waarmee een fraai landschap ontstaat.

5.2 Robuuste natuur

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie wil dat ook volgende generaties kunnen genieten van het prachtige Gelderse landschap. Als we de natuur geweld aandoen, schaden we onszelf en onze leefomgeving.

Overall om ons heen zien we dat milieuvervuiling de natuur aantast, dat de biodiversiteit (soortenrijkdom) onder druk staat en dat natuur vaak in de verdrukking komt door economische activiteiten. Recente onderzoeken maken duidelijk dat vooral bijen en andere insecten sterk achteruit zijn gegaan, terwijl die van levensbelang zijn voor de bestuiving van gewassen. Ook het aantal boerenlandvogels neemt nog steeds af. De natuur levert schoon drinkwater en allerlei andere 'ecosysteemdiensten', waarvan de waarde moeilijk in geld is uit te drukken, maar die wel van levensbelang zijn. De ChristenUnie zet zich daarom in voor de versterking van de natuur en het stoppen van de afname van biodiversiteit.

De ChristenUnie vindt het belangrijk dat er zorgvuldige regels zijn die de natuur beschermen. Het belang van de natuur moeten we afwegen tegen andere belangen om zo samenhang te creëren met de verduurzaming van de economie en het tegengaan van klimaatverandering.

Het Gelders Natuurnetwerk (GNN), met daarin de Natura 2000 gebieden, is een samenhangend netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. De ChristenUnie vindt belangrijk om dit netwerk goed te ontwikkelen. De beheerders en eigenaren van deze terreinen zijn de belangrijkste partners voor dit natuurbeleid en voor behoud van de soortenrijkdom.

Een goed natuurbeleid kan niet zonder langjarige kaders voor doelen en vergoedingen, een adequate ruimtelijke sturing, een passende beloning voor geleverde diensten, en een intensieve samenwerking tussen overheid, terreinbeherende organisaties, boeren en particulieren.

Concrete punten

- ⊕ De provincie investeert in natuur en waterkwaliteit.
- ⊕ Meer samenhang van natuur- en klimaatbeleid is noodzakelijk, waardoor biodiversiteit en klimaatadaptatie meer prioriteit krijgen in het natuurbeleid.
- ⊕ De provincie geeft hoge prioriteit aan bevorderen van biodiversiteit, waar natuur- en landbouworganisaties samenwerken, onder meer in het tegengaan van de zorgelijke achteruitgang van het aantal insecten.
- ⊕ Aandacht van de provincie is nodig voor een doorlopende groeninfrastructuur: onderbrekingen vormen een onoverbrugbare woestijn voor insecten. De provincie stelt een nieuwe meerjarenstrategie ontsnijppling op met een stevige ambitie: lokale verbindingen op bestaande knelpunten en een algehele netwerkfunctie van het landschap, voor grote en kleine dieren.
- ⊕ De provincie draagt bij aan een snelle afronding van het Gelders Natuur Netwerk. Het doel van een kwalitatief goed functionerend Gelders Natuur Netwerk blijft overeind en

robuuste ecologische verbindingszones zijn nodig om natuurgebieden met elkaar te verbinden. Het beheer en toezicht wordt vergoed volgens de SNL (Subsidie Natuur en Landschap).

- ⊕ De provincie maakt werk van systeemherstel rondom natuurgebieden, om zo verdroging te voorkomen.
- ⊕ De provincie werkt aan toegankelijke natuur via een fijnmazig netwerk van fiets- en wandelpaden.
- ⊕ SNL-toezicht komt als onderdeel van de openstellingsverplichting structureel beschikbaar.
- ⊕ In het omgevingsbeleid komt aandacht voor afstemming van de gebruiksfuncties van grondwater op watersystemen, door bijvoorbeeld maximaal te onttrekken hoeveelheden grondwater per jaar. Onderzoek van de grondwatersituatie is nodig voor beleid op voorkomen van verdroging en stimulering van vernatting.
- ⊕ De provincie werkt aan de uitvoering van het Actieplan voor de boerenlandvogels. Uit natuurrapportages blijkt dat het vooral slecht gaat met weidevogels en akkervogels. De rijksoverheid wil de bescherming van weidevogels een extra stimulans geven en provincies moeten daarop inspelen.
- ⊕ Bescherming van de Natura2000 gebieden, waarvoor we een internationale verantwoordelijkheid dragen. De kernkwaliteiten van de Nederlandse landschappen en aardkundige monumenten verdienen een wettelijke bescherming.
- ⊕ De provincie maakt een plan van aanpak voor toezicht in het buitengebied in brede zin, met een heldere taakverdeling voor alle betrokkenen.
- ⊕ De provincie geeft hoge prioriteit geven aan de bestrijding van exoten, omdat invasieve soorten voor miljarden euro's schade zorgen.

5.3 Stad-landrelaties

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie wil zich inzetten voor een goede samenwerking tussen de landbouwsector en de ondernemers en inwoners van het stedelijk gebied. Wij vinden het belangrijk dat onze inwoners in stedelijke gebieden zich bewust zijn van waar hun voedsel vandaan komt, wat er in de landbouwsector speelt en waarom er bepaalde keuzes worden gemaakt.

De ChristenUnie is van mening dat de landbouwsector de relatie stad-land flink kan versterken. Het stedelijk gebied in de omgeving is steeds belangrijker als afzetgebied. Veel stedelingen hebben een eerlijke prijs over voor producten uit de buurt met een aansprekend verhaal en ze stellen steeds hogere eisen aan dierenwelzijn en landschappelijk schoon. Het draagvlak bij (kritische) burgers kan toenemen als er meer zicht is op de landbouw en de dilemma's die er spelen. De nadruk komt meer te liggen op korte ketens en op samenwerking tussen producenten bij het vermarkten van producten.

In vrijwel alle regio's liggen er kansen voor de landbouw in het zoeken van een sterke verbinding met de stad, niet alleen voor de afzet van hoogwaardige voedselproducten, ook voor verdere verbreding. De groei van het aantal inwoners betekent een groeiende stroom mensen die er in hun vrije tijd op uit trekken. Deze vrijetijdseconomie vergt een aantrekkelijk

agrарisch landschap, met vooral grondgebonden landbouwbedrijven die passen bij de schaal van het cultuurhistorisch waardevolle landschap.

De inwoners van steden hebben ook belang bij schoon drinkwater en klimaatbestendig waterbeheer, dus ze zullen van alle sectoren steeds meer maatregelen gaan vragen om klimaatopwarming tegen te gaan.

Concrete punten

- ⊕ De provincie stimuleert de oprichting van nieuwe coöperaties waarin boeren en tuinders zich kunnen verenigen om samen sterk te staan tegenover de machtige inkooporganisaties en supermarkten.
- ⊕ De provincie bevordert oprichting van regionale voedselmarkten, met gebiedscoöperaties die het voedsel rechtstreeks van boeren naar burgers looden.
- ⊕ De provincie stimuleert streekfondsen: agrарisch natuurbeheer is niet alleen van boeren, maar vraagt ook betrokkenheid van burgers en bedrijven.
- ⊕ De provincie draagt bij aan routes en wandelnetwerken die de beleefbaarheid en waardering van natuur en landschap vergroten.
- ⊕ De provincie draagt bij aan verdere uitwerking van de samenwerking van de Achterhoekse gemeenten in de Nieuwe Achterhoekboard, waarin ook een gedeputeerde zitting krijgt.

5.4 Faunabeheer en jacht

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie vindt dat het onvermijdelijk is om jacht toe te staan als onderdeel van goed faunabeheer. Het is een illusie dat we de natuur in Nederland helemaal de vrije hand kunnen geven. Beheer van flora en fauna is nodig om te voorkomen een populatie de draagkracht van een gebied te boven gaat. Hierbij dient jacht niet als een sluitstuk te worden gezien, maar als een integraal onderdeel van een pakket maatregelen dat het beheer van een natuurgebied nodig heeft. De discussie over de beste vorm van faunabeheer moet starten bij de draagkracht van een gebied, en de vraag hoeveel schade en natuurlijke sterfte door voedseltekorten we accepteren. De uitkomst daarvan is bepalend voor beheersmaatregelen, waarvan de jacht er één is.

We hechten daarbij aan transparantie. Er moet sprake zijn van planmatig beheer op basis van tellingen vooraf en verantwoording achteraf.

Het vernietigen van geschoten wild is een onacceptabele vorm van voedselverspilling.

Planmatig beheer door afschot moet hand in hand gaan met benutten van vlees. De ChristenUnie daagt jagers uit om ervoor te zorgen dat geschoten wild in de voedselketen wordt opgenomen.

Sinds kort signaleren dat de wolf in Nederland. Wat de ChristenUnie betreft wordt de wolf (beschermde diersoort) alleen bij hoge uitzondering bejaagd. Hoewel reeën en ander wild voornamelijk op het menu staan van de wolf, komen ook aanvallen voor op vee. De provincie

dient niet alleen in te zetten op vergoeding van wildschade, maar ook op subsidiering van maatregelen om wildschade bij vee te voorkomen.

De meeste mensen hebben te weinig kennis van het dier en zijn daarom bang. Een wolvencentrum in Gelderland kan bijdragen aan het vergaren van kennis over de wolf.

Concrete punten

- + De provincie stelt een regeling op die het voor boeren makkelijker en goedkoper maakt om wildschade te kunnen opgeven.
- + De provincie zorgt dat er voldoende menskracht ingezet kan worden voor vergunningverlening en handhaving.
- + De provincie zorgt voor bescherming van wilde ganzen (die bij ons overwinteren) en een doordachte bestrijding van verwilderde ganzen (die bij ons overzomeren).
- + Voedselverspilling wordt zoveel mogelijk voorkomen; geschoten wild wordt opgenomen in de voedselketen.
- + Versterken van natuurbeheer door balans tussen jacht en natuurbeheer.
- + De provincie vergoedt wildschade en subsidieert maatregelen om wildschade te voorkomen.
- + Gelderland realiseert een wolvencentrum, waarin mensen kennis kunnen vergaren over de wolf.

Hoofdstuk 6

Economie en mobiliteit

6.1 Economie

Visie van de ChristenUnie

Een gezonde economie heeft oog voor de kansen om te ondernemen op een manier die respectvol is ten opzichte van de werknemers en de schepping. Het draait niet om groei, maar om goed leven.

De provincie heeft wat betreft ondernemers en het ondernemersklimaat een faciliterende rol. Gezocht moet worden naar mogelijkheden om samen met ondernemers tot maatwerk te komen dat het ondernemerschap versterkt.

De ChristenUnie zet zich in het bijzonder in voor het midden- en kleinbedrijf, de ruggengraat van onze economie, voor innovatieve industrie, voor startende ondernemers en doorgroeiers en voor sociaal ondernemers.

Een samenleving waarin mensen naar elkaar omkijken, iedereen meetelt en de kans krijgt om te werken; dat is het ideaal voor de ChristenUnie.

Concrete punten

Regionale economie en innovatie

- ⊕ Het grootste deel van de werkgelegenheid in Gelderland wordt gecreëerd door familiebedrijven. De provincie ondersteunt en faciliteert deze bedrijven bij de opgaven op het gebied van innovatie, circulaire economie, biodiversiteit, klimaatadaptatie en energietransitie.
- ⊕ Effectief innovatiebeleid. De ChristenUnie wil een innovatiebeleid wat zich richt op maatschappelijke uitdagingen zoals een circulaire economie, een verantwoorde voedselvoorziening en betaalbare zorg.
- ⊕ Kansen voor startups bij aanbestedingen. Bij aanbestedingen kunnen extra punten toegekend worden aan aanbieders projectteams die explicet met startende bedrijven (startups) werken.
- ⊕ Innovatief inkopen door de provincie. De provincie moet gebruik maken van de kennis en expertise van bedrijven en voorop gaan in het aanschaffen van innovatieve producten en diensten.

Onderwijs en arbeidsmarkt

- ⊕ Versterken regionale samenwerking. Regionale samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid, kennisinstellingen en het beroepsonderwijs moet versterkt worden. Daardoor verbetert de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt.
- ⊕ Kennistoepassing en arbeidsmarkt. De beschikbaarheid van goed opgeleide medewerkers is bepalend voor de omzetgroei van een onderneming. Het is nodig om de ontwikkeling van toponderzoekers en toptalenten in het vakonderwijs te versterken.
- ⊕ Sociaal ondernemen. Geef sociaal ondernemers een groter kans bij overheidsinkoop. Social return (waarbij een ondernemer niet alleen een hoge winst wil behalen, maar

ook wat terug doet voor de samenleving) wordt een essentieel onderdeel bij alle inkopen van de provincie.

- ⊕ Werken met een beperking. De overheid moet meer mensen met een beperking in vaste dienst nemen. De ChristenUnie bepleit leer-werktrajecten om kwetsbare groepen met afstand tot de arbeidsmarkt een kans op een echte baan te geven.
- ⊕ Grensoverschrijdende arbeid faciliteren. Langs onze grenzen is sprake van werkloosheid, terwijl net over de grens vraag naar arbeidskrachten is.

Recreatie en toerisme

In de komende jaren zal er een groeiende groep inwoners gebruik willen maken van voorzieningen op het gebied van sport en cultuur, fietsen, wandelen en andere vormen van vrije tijdsbeoefening zoals het toeristisch gebruik van parken en natuur. Daarnaast is er sprake van een groeiende groep mensen die in de stad wonen en in de buurt van de stad voorzieningen nodig hebben voor ontspanning en vrije tijd.

- ⊕ Het ontwikkelen van goede recreatieve buitensportvoorzieningen zoals ruiterpaden, skeeleroutes en kanoroutes.
- ⊕ Een goede ontsluiting van het landelijk gebied door het bevorderen en aanleggen van een netwerk van fietspaden, wandelroutes, kerk- en klompenpaden, kanoroutes en dergelijke.
- ⊕ Er komt een kwalitatief hoogwaardig, provincie dekkend en publiek wandel/fietsnetwerk. De provincie draagt bij aan organisaties die wandel- en fietsroutes ontwikkelen, beheren en onderhouden.
- ⊕ De ruimtelijke inrichting van steden en dorpen richt zich nadrukkelijk op fietser en voetganger, mede in het licht van de bestedingen in onze provincie.
- ⊕ De provincie vergroot het budget voor vrijwilligersondersteuning aan organisaties als Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Gelderland, om zo meer vrijwilligers actief te betrekken bij natuur en landschap.
- ⊕ De provincie geeft een impuls aan een 'culturomslag' om vrijwilligerswerk in de natuur aantrekkelijk te maken voor jongere generaties.

6.2 Mobiliteit

Visie van de ChristenUnie

Mobiliteit brengt mensen bij elkaar; elke dag reizen mensen van en naar werk, school, voorzieningen en familie. Tegelijkertijd is belangrijk dat mobiliteit niet ten koste gaat van de kwaliteit van de leefomgeving en de leefbaarheid.

De ChristenUnie wil de milieubelasting door het verkeer verkleinen en hiervoor gericht investeren in de sterke punten van verschillende vormen van vervoer. Het verkeer moet slimmer, schoner en zuiniger. Wij willen ruimte bieden aan de snelle fietsers (e-bikes, Speed pedelecs en racefietsers). Daarnaast vinden wij dat het openbaar vervoer voor zoveel mogelijk reizigers een toegankelijke vervoersvoorziening en een alternatief voor eigen vervoer moet zijn. We moeten hiervoor zoeken naar de balans tussen het vervoersaanbod en de betaalbaarheid.

Het openen van een vliegveld vergt goede voorbereiding. ChristenUnie Gelderland wil daarom vliegveld Lelystad pas openstellen voor vakantievluchten nadat het luchtruim opnieuw is ingedeeld en vliegtuigen vanaf de start ongehinderd kunnen doorstijgen.

Concrete punten

- + Uitbreiding is nodig van fietssnelwegen langs belangrijke wegen, die aantrekkelijk zijn voor woon-werkverkeer, E-bikes en wielrenners.
- + De provincie geeft meer aandacht aan de fietser- en voetgangersvriendelijkheid van steden en dorpen. Uitbreiding en beheer van een provinciedekkend, fijnmazig publiek wandel- en fietsnetwerk. Wandelen en fietsen zijn een duurzame vorm van mobiliteit die meer prioriteit verdienen.
- + Bij elk OV-knooppunt, zowel trein- als busstation, moet de mogelijkheid zijn om een OV-fiets te huren.
- + De provincie geeft nadrukkelijk aandacht aan de verkeersveiligheid op provinciale wegen. De inzet richt zich vooral op het tegengaan van ongelukken met kwetsbare verkeersdeelnemers: kinderen en ouderen. Extra middelen zijn nodig om het provinciale wegennet veiliger te maken.
- + De provincie bevordert elektrificeren van het verkeer door opvoeren van het aantal laadpunten en waterstoftankstations voor personenauto's, vrachtauto's en bussen.
- + De provincie werkt aan goede achterlandverbindingen. Routes met veel vrachtverkeer worden waar nodig verbreed van 2 naar 3 rijstroken om de doorstroming te verbeteren.
- + De provincie brengt de barrièrewerking van wegen en spoorlijnen voor fietsers en wandelaars in kaart stelt een plan op om verbetering aan te brengen.
- + Visie op lopen en fietsen opnemen in trajectverkenningen en reconstructie van provinciale wegen.
- + Blijvende aandacht is nodig voor de lijn Arnhem-Winterswijk en voor Zutphen-Winterswijk, om goede bereikbaarheid van de Achterhoek te garanderen.
- + De provincie zet zich in voor een totaaloplossing van de aansluiting A1/A30.

Openbaar Vervoer

- + De provincie investeert in regionale projecten zoals de lightrail trein en meer vrije busbanen.
- + Aandacht is nodig voor sociale veiligheid van haltes en stations. Er worden goede afspraken met politie en het Openbaar Ministerie gemaakt om de veiligheid in het openbaar vervoer te verzorgen (tegengaan van zwartrijden, geweld tegen reizigers en personeel, vandalisme). Goede verlichting en goede fietsvoorzieningen maken hier deel van uit.
- + Leefbaarheid. Waar mogelijk moeten verbindingen met kleine dorpen in stand worden gehouden. Als dit niet langer haalbaar is, moet er een goede andere oplossing worden geboden. Lokale plannen en initiatieven, zodat bewoners toch aansluiting hebben op regionale bus- en treinlijnen worden ondersteund.

- ⊕ Een goede toegankelijkheid van het openbaar vervoer voor ouderen en mensen met een beperking. De informatievoorziening, haltes, stations, bussen en treinen moeten daarop ingericht worden.
- ⊕ Capaciteitsuitbreiding van het spoor
  - Als er veel vervoersvraag is, kunnen regionale lijnen doorrijden op het hoofdrailnet, zodat een onnodige overstap voorkomen kan worden.
  - Door aanleg van nieuwe stations sluit het spoorvervoer beter aan bij de vervoersvraag van grote groepen reizigers in onze provincie.
  - Dieseltreinen worden vervangen door elektrische treinen, door elektrificatie van het spoor. Dit is beter voor het milieu en de reistijd.
- ⊕ De provincie bevordert actief passende aansluitingen bij provincie overstijgend vervoer.
  - ⊕ Er komt een kwartierdienst voor de Valleilijn.
  - ⊕ De Valleilijn wordt zo mogelijk doorgetrokken naar Arnhem en Apeldoorn.
  - ⊕ Veenendaal-de Klomp blijft een volwaardig station.
  - ⊕ De provincie investeert in duurzame mobiliteit en zet in op een gezamenlijke lobby op meer treinverbindingen als alternatief voor toenemend autoverkeer.
  - ⊕ De provincie zet maximaal in op voorkomen van laagvlieggroutes over Gelderland vanuit vliegveld Lelystad.
  - ⊕ De provincie verzet zich niet tegen openen van het vliegveld Lelystad indien het luchtruim zorgvuldig en met respect voor de inwoners van Gelderland is ingedeeld en vliegtuigen ongehinderd kunnen doorstijgen.

Hoofdstuk 7

Bestuur en middelen / geld

7.1 Verschillende overheidslagen, één missie

De ChristenUnie-politici maken deel uit van een beweging van maatschappelijk betrokken christenen die op tal van plekken in de samenleving hun geloof een stem geven. Die hun geloof niet bewaren voor de kerk of thuis, maar uitdelen in de maatschappij. Die bereid zijn verantwoordelijkheid te nemen en samen te werken voor een betere samenleving.

Wij beseffen heel goed dat de overheid niet alle vraagstukken kan oplossen. De samenleving is niet maakbaar. Maar de overheid is er volgens de ChristenUnie wel om het zwakke te beschermen, waar nodig regels op te stellen en vrede te stichten. De Bijbel roept ons op om recht te doen, trouw te zijn, en nederig de weg te gaan die God van ons vraagt. (Micha 6:8)

De ChristenUnie is een landelijke, christelijke netwerkpartij. Dat biedt stabiliteit. Onze provinciale standpunten zijn niet zomaar even opgeschreven maar gebaseerd op onze christelijke uitgangspunten en in lijn met ons landelijke beleid. Tegelijk biedt het feit dat de ChristenUnie actief is op alle niveaus van het openbaar bestuur uitstekende mogelijkheden om af te stemmen en om provinciale zaken landelijk of lokaal aan de orde te stellen.

7.2 Takenpakket provincie

Visie van de ChristenUnie

De provincie wettelijke taken die zich vooral richten op ruimte, economie en het omgevingsbeleid. Ook cultuur hoort voor een deel tot de taken van de provincie, waar dit de lokale belangen overstijgt. Naast de wettelijke taken kan de provincie zelf bepalen welke taken zij wil aanpakken. Er is immers sprake van een open huishouding, zoals vastgelegd in artikel 124 van de grondwet. Een open huishouding betekent dat de provincie verder zelf mag bepalen welke onderwerpen zij wil oppakken.

Er kunnen zich situaties voordoen waarin provincies een meerwaarde kunnen leveren op taken buiten het wettelijke domein. Hier zal vooral sprake van zijn wanneer er (boven)regionale kwesties of sector-overstijgende zaken spelen, en gemeenten onvoldoende in staat zijn de betreffende zaken aan te pakken of op te lossen. Wanneer deze situatie zich voordoet, kunnen Provinciale Staten zelfstandig besluiten om een provinciale inzet te leveren en het takenpakket uit te breiden. Zowel de grondwet als de provinciewet geven provincies deze mogelijkheid en wat de ChristenUnie betreft blijft dit zo.⁵

In de gedachtegang dat een taak het beste zo dicht mogelijk bij de burger wordt uitgevoerd, past dat het beleid rondom zorg en welzijn in de eerste plaats thuistoort bij de gemeente, en niet bij de provincie. Als lokaal beleid structureel de gemeentegrenzen overschrijdt, zoals bv. het geval is bij regionale omgevingsdiensten en ook bij regionale samenwerking of gemeenschappelijke regelingen voor jeugdzorg en maatschappelijke opvang, is het goed om

---

⁵ Artikel 124 Grondwet en artikel 145 Provinciewet.

te heroverwegen of deze taken wel bij de juiste overheidslaag geplaatst zijn. De beperkte mogelijkheden tot politieke controle op deze organisaties leidt tot de vraag of een verankering binnen de provinciale overheid – met uitvoeringsorganisaties waarin de gemeenten betrokken zijn – niet de voorkeur verdient.

7.3 Bestuursstijl

Visie van de ChristenUnie

De ChristenUnie pleit voor een houding die luisterend, samenwerkend, verbindend en integer is. Het provinciebestuur is het meest effectief in samenwerking met andere partijen. Belangrijk hierin zijn de gemeenten, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven, hogescholen en universiteiten. Het belang van samenwerking vraagt om een houding die samenwerking bevordert. Het betekent ook dat de provincie vaak zal participeren in netwerken om haar doelen te bereiken. Dit vraagt om transparantie en integriteit ten opzichte van de inzet en de te bereiken doelen. Het vraagt ook om een duidelijke rolverdeling tussen het college van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten.

Ondermijning⁶ is een groot probleem waar wij onze ogen niet voor sluiten. Een goede screening van de mensen die binnen het bestuur actief zijn, is daarbij gewenst. Daarnaast pleiten wij voor een tweejaarlijkse integriteitsdag. Een dag waarop we met het college van Gedeputeerde Staten en Statenleden samen kijken naar ons eigen handelen en tevens weer bewustwording creëren voor de risico's van beïnvloeding van de besluitvorming door mensen/organisaties met andere belangen.

7.4 Financiën

Visie van de ChristenUnie

Het provinciebestuur stemt haar beleid af op de beschikbare middelen. Waar mogelijk zal zij samen met haar partners afspraken maken over de financiering van het voorgestane beleid. Dat kan zijn door het aangaan van constructies die gezamenlijke financiering behelzen, of door (gezamenlijke) acties richting het rijk of Europese subsidies. Ook kan de provincie de regionale ontwikkeling of verduurzaming stimuleren door het beschikbaar stellen van alternatieve financiële instrumenten, zoals revolverende fondsen.

Om eigen beleid te kunnen voeren en een goede partner te zijn, is een open huishouding voor de provincie essentieel. De ChristenUnie pleit voor handhaving van een eigen provinciale belastingheffing. Provinciale belastingverhoging kan alleen als grote maatschappelijke opgaven aantoonbaar vragen om extra investeringen.

Om een ambitieus provinciaal beleid te kunnen financieren, zal de provincie zijn eigen organisatie zo efficiënt mogelijk moeten inrichten. Organisatorische samenwerking met gemeenten en andere provincies kan daar een belangrijke bijdrage in leveren.

De ChristenUnie wil dat de provincies zich als partner van de gemeente opstellen bij het op orde krijgen en houden van de gemeentelijke financiële huishouding. Dit is een houding van

---

⁶ Ondermijnende criminaliteit: vermenging van onderwereld en de bovenwereld.

willen meedenken, adviseren en de eigen gemeentelijke verantwoordelijkheid blijven respecteren. Dit gaat verder dan het wettelijk financiële toezicht.

Terugkijken

8.1 Wat deed ChristenUnie Gelderland in de afgelopen jaren

In de afgelopen vier jaar heeft de ChristenUnie in Provinciale Staten bijgedragen aan het besturen van de provincie Gelderland. De ChristenUnie is dankbaar voor het werk dat mocht worden gedaan en de zegen die op dat werk is verkregen.

Concreet heeft de ChristenUnie bijvoorbeeld een belangrijke rol gespeeld bij de volgende onderwerpen:

- Weerbare overheid en weerbare samenleving

De Gelderlanders centraal: elke overheid is er voor de inwoners. De ChristenUnie heeft met andere partijen via een motie gepleit voor een beleidslijn van 'Sterk bestuur': de provincie Gelderland als sterke overheid voor en van de Gelderlanders, die actief en op een positieve manier mensen, organisaties en ondernemers betreft. Dat sluit goed aan op de bestuursstijl van partnerschap die het provinciebestuur heeft gehanteerd en die bijvoorbeeld tot uiting komt in de aanpak van de Gebiedsopgaven, waarin de provincie met elk van de Gelderse regio's zich richt op de majeure opgave die er ligt.

Op initiatief van de ChristenUnie is er meer *aandacht gekomen voor ondermijnende criminaliteit* in onze provincie. Ondermijnende criminaliteit, wat bedoelen we daarmee? Grofweg betekent het de vermenging van de onderwereld en de bovenwereld. Het is een maatschappelijk probleem en we horen er regelmatig over in de media. Ondermijnende criminaliteit raakt ons allemaal, ook in Gelderland. Praktijkvoorbeelden zijn mensenhandelaren die hun slachtoffers dwingen tot prostitutie en het toenemende aantal drugsdumpingen in Gelderland, waarbij grondeigenaren voor grote kosten komen te staan bij het veilig opruimen van deze chemische stoffen. Gelderland pakt hier een actievere rol. Naar aanleiding van een motie van de ChristenUnie neemt de provincie geld op in de begroting om grondeigenaren te ondersteunen in de kosten voor opruimen van het gevaarlijke drugsafval.

Voor alles wat de provincie doet, is geld nodig. Overheidsgeld is belastinggeld en daar moeten we zuinig en welfordacht mee omgaan. In de periode 2015-2019 heeft de ChristenUnie veel nadruk gelegd op 'er is meer dan geld alleen'. Het begrip *rentmeesterschap* is in diverse beleidsterreinen verder uitgewerkt, zoals ruimtelijk rentmeesterschap, bijvoorbeeld bij de aanpak van leegstand. De ChristenUnie pleit ervoor om niet alleen met een financiële jaarverantwoording te komen, en ook de maatschappelijke effecten naar voren te brengen in de systematiek van de jaarcyclus.

- Energetransitie en verduurzaming

In onze provincie is in 2015 het Gelders Energie Akkoord (GEA) tot stand gekomen. Meer dan 200 partijen (<http://www.geldersenergieakkoord.nl/deelnemers/kaart>) hebben zich verenigd om samen aan de slag te gaan met het verduurzamen van Gelderland: de provincie, alle

gemeenten, bedrijven (bijvoorbeeld Alliander, afvalverwerkers, bouwbedrijven), energiecoöperaties en ngo's (bijvoorbeeld huurdersbelangenverenigingen).

De ChristenUnie heeft speciaal aandacht gevraagd voor *zonne-energie op bedrijfsdaken* via de Gelderse Zoncoalitie. Vooral in de Achterhoek zijn mooie resultaten hiervan te zien via <https://agem.nu/zonnige-bedrijven-in-de-achterhoek/>.

In de afgelopen jaren heeft de ChristenUnie met andere partijen aandacht gevraagd voor continuering van de *isolatiesubsidie voor particulieren* in 2016, voor plaatsing van *windmolens* op diverse locaties in Gelderland, ook via *duurzame corridors* langs de Gelderse infrastructuur en voor uitbreiding van het aantal *elektrische laadpalen* in de provincie.

Afgesproken is dat bij de voorstellen waarover Provinciale Staten besluit, steeds in een *klimaatparagraaf* is aangegeven wat de gevolgen zijn van dit besluit voor het klimaat en of er mogelijke alternatieven zijn.

Natuurlijk moeten de provincie zelf het goede voorbeeld geven door de eigen gebouwen te verduurzamen en bijvoorbeeld duurzaam in te kopen. De uitwerking daarvan is in gang gezet met de motie 'De Groene Kracht van Gelderland' in 2016.

In het voorjaar van 2018 heeft Provinciale Staten – met inbreng van de ChristenUnie - een *Klimaatplan* aangenomen: Via concrete jaarlijkse projecten werkt Gelderland aan het realiseren van 55% minder uitstoot. De provinciale organisatie moet uiterlijk in 2030 100% klimaatneutraal zijn.

- Ruimtelijke transitie

In Gelderland passen we de *Gelderse Ladder voor Duurzaam Ruimtegebruik* toe, vastgelegd in de Omgevingsvisie Gelderland. Dat houdt in dat waar mogelijk overcapaciteit van bedrijfs- en kantoorruimte in regionale- en gemeentelijke ruimtelijke plannen wordt teruggedrongen door onder meer ombouw van leegstaande kantoren tot (starters)woningen en door hergebruik of functieverandering van verouderde bedrijventerreinen en stimuleren van regionale afstemming. Deze zaken zijn mede op initiatief van de ChristenUnie in het beleid opgenomen. Het *Impulsplan ruimtelijke transitie* zoals de ChristenUnie dat heeft voorgesteld, is deel van het beleid geworden in de vorm van het programma 'Steengoed benutten'. Via dit beleid kan de provincie ondersteunen en bijdragen, zo nodig ook financieel, aan deze herstructureringsopgaven.

- Leefbaarheidsprogramma/ sociaal domein

De ChristenUnie heeft ruimte gevraagd en een klein beetje verkregen voor het sociale domein, alhoewel dat niet tot de provinciale kerntaken behoort. Voorbeelden daarvan zijn ondersteuning door de provincie van gemeenten bij *opvang en integratie van asielzoekers*, aandacht voor *oudere werklozen*, steun voor de aanpak van *laaggeletterdheid*, aandacht voor *mobiele bereikbaarheid* in onze provincie en de ontwikkeling van *groene schoolpleinen*. Voorstellen van de ChristenUnie om ruimhartiger en langer bij te dragen aan de overdracht van de Jeugdzorg naar gemeenten en aan het continueren van de draaipremie voor molens

haalden het helaas niet, evenmin als het voorstel voor een Gelders restauratiefonds voor ons cultureel erfgoed.

- Oplossingen OV en provinciale wegen

De ChristenUnie heeft aandacht gevraagd voor het *knooppunt A1-A30*, en voor meer aandacht voor *schoon vervoer per bus, over het spoor en over het water*. Ten aanzien van de betere ontsluiting van de WUR in Wageningen heeft de ChristenUnie bepleit de regie bij de gemeente te laten in plaats van dat de provincie dat overneemt.

Mede op initiatief van de ChristenUnie heeft Provinciale Staten van Gelderland zich ingespannen om meer Rijksgeld te krijgen voor het *regionaal spoor in Oost Nederland* en om bijvoorbeeld een *kwartierdienst op de Valleilijn* te realiseren.

Een motie van onder andere de ChristenUnie om meer focus te leggen op het *hoofdfietsnet* met goede aansluitingen op het OV en meer aandacht voor *snelfietsroutes* in de provincie Gelderland, is breed ondersteund.

- Landbouw en economie

Veel aandacht is in deze periode door de ChristenUnie besteed aan de *fipronilcrisis* die de pluimveesector in Gelderland heeft getroffen. De fractie van de ChristenUnie heeft in nauw contact met pluimveehouders de problematiek onder de aandacht gebracht en gevraagd om mogelijkheden tot financiële steun. Het resultaat is geweest dat de provincie in samenspraak met de sector inzet op meer wetenschappelijk onderzoek naar preventie, monitoring en bestrijding van bloedluis en ondersteuning van het Poultry Expertise Center hierin.

In 2017 heeft de provincie een acute stop gezet op uitbreiding van geitenhouderijen in Gelderland. De ChristenUnie heeft gevraagd om meer nuance en op enkele punten tegemoetkoming aan geitenhouders met aanvragen die al in behandeling zijn of met plannen die niet tot toename van het aantal geiten leiden. Deze oproep is niet overgenomen. Wel is een motie van de ChristenUnie aangenomen om als provincie een verbindende rol te spelen in het *maatschappelijke debat, om wederzijds begrip tussen boeren, burgers en organisaties te versterken*.

Samen met andere partijen heeft de ChristenUnie het initiatief genomen tot extra steun van het Gelders Familiebedrijven Gilde, om vooral *familiebedrijven*, het grootste deel van de bedrijven in Gelderland, ondersteuning te bieden bij bedrijfsopvolging.

- Bescherming van de Gelderse natuur

Mede door de inzet van de ChristenUnie is er structureel extra geld beschikbaar gekomen voor het beschermen van de natuur. Het is fantastisch dat er zoveel mensen in Gelderland van de natuur kunnen genieten en dat willen we nog heel lang zo houden. Dat betekent dat we daar heel zuinig mee moeten omgaan. Extra boswachters en opsporingsambtenaren zorgen ervoor zorgen dat iedereen veilig kan genieten van de natuur en dat mensen die de natuur verstoren of er rotzooi dumpen in de kraag worden gevat.

Niet iedereen heeft profijt van al die natuur. Er zijn boeren die veel schade ondervinden van grazende herten, wroetende zwijnen en ganzen die komen overwinteren in Gelderland. De ChristenUnie heeft zich ingezet voor snelle en ruimhartige subsidieregels om boeren schadeloos te stellen als ze hier minder inkomen door hebben: een mooie oplossing voor zowel de boeren als de natuur in Gelderland.

-Tegengaan van voedselverspilling

Helaas gooien we nog steeds veel eten weg. De ChristenUnie heeft zich ingezet om eetbare producten uit Gelderland zoveel mogelijk ook op het bord te laten komen. Niet alleen het eten dat bij de boer vandaan komt, maar ook het geschoten wild uit de natuur. Ook heeft de ChristenUnie ervoor gepleit dat de geschoten ganzen zoveel mogelijk in de voedselketen worden opgenomen.

**Verkiezingsprogramma
Provinciale Staten 2019-2023**

ChristenUnie Gelderland
Postbus 9090
6800 GX Arnhem
gelderland.christenunie.nl

ChristenUnie
⊕ Geef geloof een stem